

לוחמת משפט 2.0 - תובנות ממלחמת רוסיה-אוקראינה והקשר הישראלי (עמ' 8)

- 1 נוימן, נ' (יוני 2013). לוחמת משפט – איומים והזדמנויות. מערכות 449, עמ' 23–16
  - 2 ראו לעניין זה סקירה של מרכז המידע למודיעין ולטרור על שם אלוף מאיר עמית (26 במרץ 2023), "המערכה המשפטית: ועידה ברצועת עזה בנושא המלחמה המשפטית בישראל". הסקירה מתייחסת לוועידה שהתקיימה ברצועת עזה במרץ 2023 במסגרתה ציינו הדוברים כי הלוחמה המשפטית של הפלסטינים כנגד ישראל היא לא פחות חשובה מהפעילות הצבאית והמדינית המתנהלת על ידים נגד ישראל
  - 3 ועדה בראשות השופט גולדסטון לאחר מבצע "עופרת יצוקה" (2009); ועדה בראשות פרופסור וויליאם שאבאס, שהתפרט והוחלף בשופטת האמריקאית מארי מקגוון-דייוויס, לאחר מבצע "צוק איתן" (2014–2015); ועדה בראשות נציבת מועצת זכויות האדם לשעבר נאווי פילאי לאחר מבצע "שומר החומות" (2021). יצוין כי להבדיל מקודמותיה, הוועדה בראשות נאווי פילאי היא ועדה קבועה בעלת מנדט מתמשך שאינו תחום בזמן
[HTTPS://WWW.ICC-CPI.INT/PALESTINE](https://www.icc-cpi.int/palestine)
  - 4
[HTTPS://WWW.ICJ-CIJ.ORG/SITES/DEFAULT/FILES/CASE-RELATED/186/186-20230117-REQ-01-00-EN.PDF](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20230117-req-01-00-en.pdf)
  - 5 הלחימה החלה ב-24 בפברואר 2022, כאשר ברקע לכך פלישתה של רוסיה לחצי האי קרים בשנת 2014, שהתגובות לה היו רפות יחסית. מאז ועד היום מתקיימת הלחימה, בעצימות משתנה
  - 6 SCHMITT, M.N. (2023, JANUARY 3). YEAR AHEAD – DOES INTERNATIONAL LAW STILL MATTER IN UKRAINE?. LIEBER INSTITUTE. WEST POINT
 לבחינת טענות לביצוע פשעי מלחמה על-ידי שני הצדדים לחימה, באמצעות ועדה של שלושה מומחים לדיני מלחמה ראו:
 BENEDEK, W., BILKOVA, V., & SASSOLI, M. (2022, APRIL 19). VIOLATIONS OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN AND HUMAN RIGHTS LAW, WAR CRIMES AND CRIMES AGAINST HUMANITY COMMITTED IN UKRAINE SINCE 24 FEBRUARY 2022: SUMMARY OF THE REPORT BY A MISSION OF EXPERTS UNDER THE OSCE MOSCOW MECHANISM. EJI: TALK!
  - 7 מפורסמת לעניין זה אמירתו של הקנין, לפיה "כמעט כל המדינות מציינות לזמן-זמן כל העקרונות ולכמעט כל חובותיהן מכוח המשפט הבינלאומי כמעט כל הזמן"
 HENKIN, L. (1979), HOW NATIONS BEHAVE: LAW AND FOREIGN POLICY (2ND ED.), P. 47
  - 8 אפילו רוסיה, בהקשרים השונים הנוגעים למלחמת רוסיה-אוקראינה, נמנעה מלטעון כי כללי המשפט הבינלאומי אינם מחייבים ותחת זאת העלתה טיעונים שהצדיקו בראייתה את פעולותיה בראי המשפט הבינלאומי
 חריג נוסף היה הפלישה העיראקית לכוחות באוגוסט 1990 וסיפוחה לשטחה. התגובה של הקהילה הבינלאומית לפלישה הייתה מהירה ואפקטיבית: מועצת הביטחון של האו"ם הציבה לעיראק אולטימטום (החלטה מס' 678 מיום 29 בנובמבר 1990, שנתקבלה מכוח פרק 7 למגילת האו"ם) – נסיגה מכווית או שקואליציה רחבה תנקוט פעולה צבאית לשחרור כוויית. משפט האולטימטום פתחה קואליציה בת 34 מדינות בראשות ארצות הברית במבצע "סופה במדבר", שבמהלכו שוחררה כוויית
  - 9 ראו לדוגמה:
 NATO POST-MADRID SUMMIT: FIT FOR PURPOSE IN THE NEW STRATEGIC ERA (21 Nov. 2022), ARTICLE 19(H)
 חלופות נוספות שהועלו היו הקניית סמכות שיפוט לבית הדין הפלילי הבינלאומי בגין הפרת "פשע התוקפנות"; והעמדה לדיון של בכירים רוסיים במדינות בהן קיימת חקיקה המאפשרת זאת מכוח עקרונן "סמכות השיפוט האוניברסלית"
 החקירה נפתחה על אף שאוקראינה אינה צד לאמנה, מכוח הסמכה שנתנה לה אוקראינה לדון בטענות לביצוע פשעי מלחמה בשטחה (מכוח סעיף 12(3) לאמנת רומא, מכוח הוקם בית הדין)
[HTTPS://WWW.ICC-CPI.INT/SITUATIONS/UKRAINE](https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine)
  - 10
[HTTPS://WWW.FRANCE24.COM/EN/EUROPE/20230228-ACCOUNTABILITY-AND-JUSTICE-GATHERING-DIGITAL-EVIDENCE-OF-WAR-CRIMES-IN-UKRAINE](https://www.france24.com/en/europe/20230228-accountability-and-justice-gathering-digital-evidence-of-war-crimes-in-ukraine)
 זאת, על אף ספקות שהועלו באשר לאפשרות לוודא את מהימנות ברמת ודאות מספקת, בהתאם לכללים ולסטנדרטים המקובלים בדין הפלילי הבינלאומי בהקשרי איסוף ראיות
  - 11 ראו:
[HTTPS://WWW.ICC-CPI.INT/NEWS/SITUATION-UKRAINE-ICC-JUDGES-ISSUE-](https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-)
- 15 יצוין כי אוקראינה ניהלה מספר הליכים נגד רוסיה, עוד קודם הפלישה – הן בבית הדין הבינלאומי לצדק (הליך משנת 2017, שעניינו פעילות רוסיה במזרח אוקראינה וחצי האי קרים), והן בפורומים שיפוטיים שונים כגון הטריבונל הבינלאומי לדיני הים, הליך ליישוב סכסוכים בארגון הסחר העולמי ועוד. מכל מקום, בחלק זה אתייחס אך ורק להליכים משפטיים הנוגעים לפלישתה של רוסיה לאוקראינה
- 16 הפנייה לבית הדין נעשתה תוך הסתמכות על סעיף 9 לאמנה בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם ("אמנת הג'נוסייד"), לנוכח טענת רוסיה ולפיה היא פתחה במלחמה בשל פשע השמדת העם שאוקראינה מבצעת במחוזות לוהנסק ודוניצק במזרח אוקראינה. בתחילה לא שיתפה רוסיה פעולה עם ההליך, אולם בהמשך הגישה עמדה ובה טענה כי לבית הדין אין סמכות לדון במקרה, ולו מאחר שאין קשר בין טענותיה להשמדת עם לאמנת הג'נוסייד. בית הדין קיבל את בקשתה של אוקראינה לדון במקרה, הגיע למסקנה כי בטענה הרוסית אין ממש, והורה לרוסיה לחדול לאלתר מפעילותה הצבאית בשטח אוקראינה
[HTTPS://WWW.EJILTALK.ORG/COMPLEX-DISPUTES-AND-NARROW-COMPROMISSORY-CLAUSES-UKRAINES-INSTITUTION-OF-PROCEEDINGS-AGAINST-RUSSIA](https://www.ejiltalk.org/complex-disputes-and-narrow-compromissory-clauses-ukraines-institution-of-proceedings-against-russia/)
- 17 בפנייה לבית הדין האירופי לזכויות אדם (ECHR) טענה אוקראינה להפרת זכויות אדם של רוסיה בשטחה, תוך הסתמכות על סעיף 39 לכללי בית הדין. ב-1 במרס 2022 החליט בית הדין להוציא צו ביניים (INTERIM MEASURES) המורה לממשלה הרוסית להימנע ממתקפות נגד אזרחים ומטרות אזרחיות, ובפרט שטחי מגורים, רכבי חילוץ, בתי ספר ובתי חולים. בהמשך הודיעה רוסיה על עזיבתה את מועצת אירופה (מה שהשליך על סמכות השיפוט של בית הדין בעניינה)
- 18 ראו טיוטת המסקנות בדבר זיהוי משפט בינלאומי מנהגי של ועדת המשפט הבינלאומי של האו"ם (ILC) מ-2018:
[HTTPS://LEGAL.UN.ORG/ILC/TEXTS/INSTRUMENTS/ENGLISH/COMMENTARIES/1_13_2018.PDF](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_13_2018.pdf)
- 19 ההפתחות והתהליכים בזירה הבינלאומית, שעניינם קידום פרשנויות של דיני המלחמה המצרות את חופש הפעולה המבצעי כדי לתת הגנה טובה יותר לאזרחים, אינם בגדר "לוחמת משפט" קלסית, מאחר שלא מדובר בפעילות שתכליתה שימוש בדין הבינלאומי כדי להשיג יעדים צבאיים, אלא בשיח מקצועי ומדיני אשר לאופן שבו נכון לפרש את דיני המלחמה, בשים לב לאופיים הנורמטיבי והמחייב ועל מנת להתאימם למציאות המשתנה. לנוכח הצפי שיהיו שישתמשו בהתפתחויות אלה כדי לנסות להשפיע על חופש הפעולה המבצעי, תוך עשיית שימוש בכלים משפטיים בהקשרי לחימה עתידית, ועל מנת לפשט את הדברים – לא הבחנתי במאמר בין השניים
- 20 מימוש זכות זו להגנה עצמית כפוף לעמידה במספר תנאי יסוד בעלי מעמד מנהגי מחייב: נחיצות (הפעלת הכוח הכרחית ואין ברירה אחרת), מיידיות (מענה נדרש בטווח זמן קרוב) ומידתיות (מענה בעוצמה הדרושה לצורך בלימת המתקפה)
- 21 למשל הגישה המקובלת היא כי יש צורך בסמיכות זמנים בין המתקפה החמושה שנגדה רוצים להתגונן ובין התגובה; יש מחלוקת אם ניתן לפעול בהתאם לזכות זו נגד ארגוני טרור; הגישה המקובלת היא שהצורך ב"התערבות הומניטרית" אינו מצדיק, כשלעצמו, שימוש בכוח על ידי מדינה אחת בשטחה של מדינה אחרת וכיוצא בזה
[HTTPS://LIEBER.WESTPOINT.EDU/CIVILIANS-REPORTING-CELL-PHONES-DIRECT-PARTICIPATION-HOSTILITIES](https://lieber.westpoint.edu/civilians-reporting-cell-phones-direct-participation-hostilities/)
- 22 ZINETS, N. (2022, MARCH 29). ALMOST 5,000 KILLED IN MARIUPOLE SINCE RUSSIAN SIEGE BEGAN, MAYOR'S OFFICE. REUTERS
[HTTPS://WWW.INEW.ORG/DUBLIN-CONFERENCE-TO-ADOPT-THE-POLITICAL-DECLARATION-ON-EXPLOSIVE-WEAPONS](https://www.inew.org/dublin-conference-to-adopt-the-political-declaration-on-explosive-weapons/)
- 23
[HTTPS://ARMSCONTROLCENTER.ORG/FACT-SHEET-RUSSIAS-USE-OF-THERMOBARIC-WEAPONS-IN-UKRAINE](https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-russias-use-of-thermobaric-weapons-in-ukraine/)
- 24
[HTTPS://WWW.ALJAZEERA.COM/NEWS/2022/3/24/UN-GENERAL-ASSEMBLY-DEMANDS-RUSSIA-END-UKRAINE-WAR](https://www.aljazeera.com/news/2022/3/24/un-general-assembly-demands-russia-end-ukraine-war)
[HTTPS://NEWS.UN.ORG/EN/STORY/2022/03/1113152](https://news.un.org/en/story/2022/03/1113152)
- 25 COLIINS, K., IVORY, D., HUANG, J., PARSHINA-KOTTAS, Y., QUEEN, C.S., HIGGINGS, L., RUDERMAN, J., WHITE, K., & WONG, B.G. (2022, MARCH 23). RUSSIA'S ATTACKS ON CIVILIAN TARGETS HAVE OBLITERATED EVERYDAY LIFE IN UKRAINE. NEW YORK TIMES
[HTTPS://BLOGS.ICRC.ORG/LAW-AND-POLICY/2023/04/20/PROTECTION-ENERGY-INFRASTRUCTURE-ARMED-CONFLICT](https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2023/04/20/protection-energy-infrastructure-armed-conflict/)
- 26 נוימן (יוני 2013), עמ' 17–18
- 27 כמעט לכל מדינות המערב המעורבות בלחימה יש מדריכים צבאיים שתורגמו

AND SECURITY והבאה בעמודים 66-67 אמירתו של היועץ המשפטי למחלקת המדינה האמריקנית בזמן הנשיא קנדי, אברם צ'ייס (שהיה מומחה למשפט בין-לאומי ומרצה בתחום באוניברסיטת הרווארד), לפיה השיח המשפטי במהלך משבר הטילים בקובה סייע ליכולת לקבל החלטות ולהציג את הטענות בצורה סדורה, וכפועל יוצא מכך לקבל לגיטימציה להחלטות. זאת, על אף שהשקולים הצבאיים, הדיפלומטיים והפוליטיים, היו חשובים לא פחות לתוצאה הסופית. הדברים נכונים ביתר שאת כיום, למעלה מ־60 שנים לאחר אותם אירועים, בניסיונות בהן המקום שניתן למשפט הבין-לאומי בזירה הבין-לאומית משמעותי ונוכח יותר מזה שניתן לו בעבר

הגנה אווירית במלחמת רוסיה-אוקראינה: משמעויות לצה"ל (עמ' 14)

1 הכת, ע' (2022, 26 באוגוסט). מה אפשר ללמוד מהמלחמה באוקראינה – ומה לא? סיכום ראשוני ולקחים ראשוניים. ייצור ידע

2 הכת, ע' (2023, 28 בפברואר). שנה למלחמה באוקראינה. ייצור ידע

3 סקולון, מ' (2022, 22 באוקטובר). נשק איראני מניע את מכונת המלחמה הרוסית. מידה

4 MISSILE DEFENSE PROJECT, "RUSSIAN AIR AND MISSILE DEFENSE," MISSILE THREAT, CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES, JUNE 14, 2018, LAST MODIFIED AUGUST 3, 2021, [HTTPS://MISSILETHREAT.CSIS.ORG/SYSTEM/RUSSIAN-AIR-DEFENSE](https://missilethreat.csis.org/system/russian-air-defense)

5 הכת (2022)

6 רמתי, י' ושוחט, ש' (2022), לקחים ותצפיות ראשוניות מהמערכה האווירית והפעלת האש מנגד באוקראינה, בין הקטבים, 37

7 הכת (2022)

8 רמתי ושוחט (2022)

9 הכת (2022)

10 רבין, ע' (2022, 26 באפריל). טילים וכטב"מים במלחמת רוסיה-אוקראינה: הערכת מצב. JISS – מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון

11 רמתי ושוחט (2022)

12 פוטין איים: אם ארצה - אכבוש את קייב תוך שבועיים (2014, 1 בספטמבר). וואלה חדשות

13 נרוקין, ע' ונענתי, ל' (2023, 23 בפברואר). היערכות ישראל להתמודדות עם האיום האווירי המשתנה – בראי שנה למלחמה באוקראינה. INSS 1694

14 הנקין, י' (2022). שלושת "הגדולים" מכים שוב: לקחים צבאיים ראשוניים מחודשיים של מלחמה באוקראינה. בין המערכות

היבטים רפואיים

במלחמת רוסיה-אוקראינה (עמ' 20)

1 LISTER, T., KESA, J. (2022, FEBRUARY 24). UKRAINE SAYS IT WAS ATTACKED THROUGH RUSSIAN, BELARUS AND CRIMEA BORDERS. CNN

2 COOPER, H., BARNES, J. E., & SCHMITT, E. (2022, MARCH 16). AS RUSSIAN TROOP DEATHS CLIMB, MORALE BECOMES AN ISSUE, OFFICIALS SAY. THE NEW YORK TIMES

3 COLEMAN, J. & FORD, A. (2022, MARCH 18). RUSSIA'S STAGGERING LOSSES OVER 3 WEEKS OF UKRAINE FIGHTING ALREADY EXCEED ENTIRE WARS. BUSINESS INSIDER

4 BBC NEWS РУССКАЯ СЛУЖБА (2022, MARCH 30). Грыз 300. Куда эвакуируются и как лечат российских военных, раненных на войне в Украине. BBC NEWS

5 TELEGRAM-КАНАЛ "ИЩИ СВОИХ" - @RF200_NOOOW - TGSTAT. TGSTAT.COM. (N.D.). RETRIEVED SEPTEMBER 13, 2022, FROM [HTTPS://UK.TGSTAT.COM/CHANNEL/@RF200_NOOOW](https://uk.tgstat.com/channel/@rf200_nooow)

6 PERLMAN, R., CALLUM, J., LAFLAMME, C., TIEN, H., NASCIMENTO, B., BECKETT, A., & ALAM, A. (2016). A RECOMMENDED EARLY GOAL-DIRECTED MANAGEMENT GUIDELINE FOR THE PREVENTION OF HYPOTHERMIA-RELATED TRANSFUSION, MORBIDITY, AND MORTALITY IN SEVERELY INJURED TRAUMA PATIENTS. CRITICAL CARE, 20(1), 107 [HTTPS://DOI.ORG/10.1186/S13054-016-1271-Z](https://doi.org/10.1186/s13054-016-1271-z)

7 WOJCIK, B. E., STEIN, C. R., BAGG, K., HUMPHREY, R. J. & OROSCO, J. (2010). TRAUMATIC BRAIN INJURY HOSPITALIZATIONS OF U.S. ARMY SOLDIERS DEPLOYED TO AFGHANISTAN AND IRAQ. AMERICAN JOURNAL OF PREVENTIVE MEDICINE, S108-S116

לשפה האנגלית. רובם פורסמו במהלך המאה ה־20, כמה מהם עוד במאה ה־19 (כדוגמת כללי ההתנהגות במלחמה לחיילי הצפון מ־1863, שנחשבים כמדריך הראשון לדיני המלחמה, המכונה קוד ליבר) ומיעוטם במאה הנוכחית (דנמרק, לדוגמה, פרסמה מדריך רק ב־2016)

31 בדגש על ההתמודדות עם ארגוני טרור (או במקרה של חזבאללה - צבא טרור) המפרים את דיני המלחמה - הן באמצעות תקיפות המכוונות לאוכלוסייה האזרחית בישראל והן באמצעות העברת שדה הקרב למרחב העירוני, תוך עשיית שימוש מכוון באוכלוסייה האזרחית המקומית כמגן אנושי. זאת, תוך ניצול מחויבותה של ישראל לדיני המלחמה (בדגש על החובה להבחין בין לוחמים לאזרחים ולהימנע מפגיעה אגבית באוכלוסייה האזרחית שאינה מידתית ביחס ליתרון הצבאי מהתקיפה), כדי להקשות על פעילות הצבא, להגיע להישגים מבצעיים - טקטיים ולפגוע בלגיטימציה של ישראל

32 אחת הדוגמאות המובהקות הייתה הצורך לפתח את "כלי הסיכול הממוקד" ככלי לגיטימי וחוקי במסגרת המאבק בכוחות מזוינים לא מדינתיים - תזה משפטית שפותחה בישראל, אושרה והוכרה כחוקית בהתאם להוראות דיני המלחמה על-ידי בג"ץ, ובהמשך אושרה ככלי חשוב במאבק בטרור הבין-לאומי על-ידי מדינות נוספות

33 יוזמה חשובה בהקשר זה היא הכנס הבין-לאומי הודו-שנתי של הפרקליטות הצבאית בנוגע לדיני המלחמה, המתקיים מאז 2015, בשאיפה מדי שנתיים (הכנס האחרון התקיים במאי 2023), ומקבץ יחד מומחים ואנשי מעשה מרחבי העולם, לשיח על סוגיות אקטואליות בתחום

34 ראו לדוגמה ההתייחסות לחשיבות בהתבטאויות כאמור בכל הנוגע להיבטי המשפט הבין-לאומי הנוגעים לפעילות צבאית בחלל: נוימן, ג' (2022, 27 בינואר), מרוץ החימוש בחלל ממריא - ומציב אתגרים מורכבים למשפט הבינ"ל. הזירה, זמין ב: [HTTPS://WWW.ARENAJOURNAL.ORG.IL/SINGLE-POST/](https://www.arenajournal.org.il/single-post/) NEUMAN-SPACE-LAW

35 ב־2010 הוקמה המחלקה לתפקידים מיוחדים (בין-לאומי) בפרקליטות המדינה, שהייתה אחראית על ייצוג וייעוץ למדינה ולבעלי תפקידים בה במסגרת הליכים אזרחיים ופליליים שהתנהלו מולם במדינות זרות ובבתי דין בין-לאומיים. ב־2013 אוחדה המחלקה עם המחלקה למשפט בין-לאומי במחלקת ייעוץ וחקיקה שבמשרד המשפטים. המאמץ בהקשרים אלה חוצה גופים - וגורמים שונים במשרד המשפטים, בצה"ל, במשרד החוץ, במל"ל, במשרד הביטחון ועוד, משתתפים בו

36 ראו לדוגמה התבטאותה של שרת המשפטים איילת שקד בעניין: זינו, א' (2015, 4 ביוני), שרת המשפטים: אנשי משרד המשפטים ישמשו ככיפת ברזל משפטית. מעריב

37 ראו למשל: CHARLIE SAVAGE (2017), POWER WARS: THE RELENTLESS RISE OF PRESIDENTIAL AUTHORITY AND SECURITY, BACK BAY קבלת ההחלטות בממשל אובמה ומציין, בין השאר, כי למעשה בכמעט כל הדיונים שהתקיימו אצל הנשיא אובאמה בהקשרים הנוגעים לחימה בטרור השתתפו יועצים משפטיים, כשחלק ניכר מהשיח התייחס להוראות המשפט הבין-לאומי והאפשרות לפרש אותן באופן העולה בקנה אחד עם האינטרסים האמריקניים

38 מאמר שפרסמו לאחרונה בכירים בפרקליטות הצבאית האמריקנית מצביע על החשש שבכלי הפתיחה באש והמדיניות הנוגעת לחימה בטרור יובילו לחשיבה מוטעית לפיה יש להחיל גם בלחימה בעצימות גבוהה: PEDE, C. & HAYDEN, P. (MARCH-APRIL 2021). THE EIGHTEENTH GAP - PRESERVING THE COMMANDER'S LEGAL MANEUVER SPACE ON "BATTLEFIELD NEXT". ARMYUPRESS

הדברים נכונים גם בהקשר הישראלי. כך למשל בתחקירים ובשיח שהתקיים לאחר מלחמת לבנון השנייה אחת מנקודות הביקורת הייתה העובדה שכוחות צה"ל ניהלו את הלחימה בהתאם לפקודות ולנהלים שהיו בתוקף אותה עת והיו מותאמים להקשרי ביטחון שוטף, אך לא ביצעו את ההתאמות הנדרשות לנסיבות הייחודיות של המלחמה בלבנון. ראו: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 (ועדת יונגרד), עמ' 315 [HTTPS://CDN.EXITEME.COM/EXITETOGO/WWW.PRO-AWARE.COM/PDF.2520%PDF/USERFILES/FILES/PDF](https://cdn.exiteme.com/exitetogo/www.pro-aware.com/pdf.2520%PDF/USERFILES/FILES/PDF)

39 בן ישי, ר' (2021, 6 בפברואר). הלגיטימציה מאת כובכי: תקיפה קטלנית אך מוסרית. YNET; מזרחי, א', דקל, א' ובוק, י' (דצמבר 2020). המערכה הבאה בצפון: תרחישים, אסטרטגיות והמלצות למדיניות הישראלית. המכון למחקרי ביטחון לאומי, מזכר 206; זיתון, י' (2022, 26 במאי). תרחיש המלחמה של צה"ל: תוך תשעה ימים - אלפי הרוגים בלבנון, 300 בישראל. YNET

40 בספר POWER WARS: THE RELENTLESS RISE OF PRESIDENTIAL AUTHORITY AND SECURITY

RUSSIAN WAR IN CHECHNYA. FOREIGN MILITARY STUDIES OFFICE (ARMY)
FORT LEAVENWORTH KS
NEWSTNews1000. (2022, FEBRUARY 28). RUSSIAN SOLDIERS ARE
BEING FED EXPIRED FOOD RATIONS THAT EXPIRED IN 2015. YOUTUBE.
RETRIEVED SEPTEMBER 13, 2022, FROM [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/
WATCH?V=XFO7CNUAZGE](https://www.youtube.com/watch?v=xfo7cNUAZGE)

שינוי תפיסה: טרור דתי ולא לאומי (עמ' 24)

RAPOPORT, D. C. (2011). THE FOUR WAVES OF MODERN TERROR:
INTERNATIONAL DIMENSIONS AND CONSEQUENCES. UCLA, P. 6
/HTTPS://WWW.STATE.GOV/FOREIGN-TERRORIST-ORGANIZATIONS
י.א.ס. ש' (2014, אוגוסט). סרי לנקה ו"הנמרים הטאמילים" – סכסוך ולגיטימציה.
צבא ואסטרטגיה, 6(2)
ש.ראגי, נ' (2022). טרור אל-אקצא: מעלילה לדם. סלע מאיר, עמ' 58; ש.ראגי, נ'
(2016, 18 בפברואר). השכול שלנו, פולחן ההוות שלהם. ישראל היום. בשן, ט'
(2002, 27 במרס). מה ההבדל בין חיסול, סיכול ותסכול. NRG
ש.ראגי (2022), עמ' 127
HTTPS://TWITTER.COM/NAFTALIBENNETT/STATUS/150888161326179123
8?s=20
לוי, א' (2022, 5 בספטמבר). "אם לא נטפל בתשתית הטרור נקבל שוב פיגועים
במרכזי הערים". מידה
דיסקין, י' (2022, 10 באפריל). לשנות את המשוואה מול הטרור: כך נחזיר את
ההרתעה. YNET
מילשטיין, מ' (2022). לא פה, לא שם: דיוקנו של הדור הצעיר הפלסטיני.
מערכות, עמ' 12
BERREBI, C. (2007). EVIDENCE ABOUT THE LINK BETWEEN EDUCATION,
POVERTY AND TERRORISM AMONG PALESTINIANS. PEACE ECONOMICS,
PEACE SCIENCE AND PUBLIC POLICY, 13(1), P. 8
KRUEGER, A. B., & MALECKOVA, J. (2003). EDUCATION POVERTY AND
TERRORISM: IS THERE A CASUAL CONNECTION?. THE JOURNAL OF
ECONOMIC PERSPECTIVES, 12(4), PP. 119-144; NASRA, H. (2001,
NOVEMBER 19). AN ARSENAL OF BELIEVERS: TALKING TO THE HUMAN
BOMBS. THE NEW YORKER, PP. 36-41
GREEN, J., & GREEN, M. (2006). DEALING WITH DEATH: A HANDBOOK OF
PRACTICES, PROCEDURE AND LAW. JESSICA KINGSLEY PUBLICATION
וכן בשידוך למשפחות חשוכות מהמעמד הגבוה.
בהתאם להכרזה של השיח' אחמד יאסין במרס 1996 ולדרשה שנשא השיח'
יוסף אליקרצ'אוי, שנה לאחר מכן, במרס 1997 ושודרה בטלוויזיה של קטר
ברטל, ש' וריש, ה' (2017, מאי). האומנם טרור של בודדים? גלי הפיגועים
2008–2015. עיונים בביטחון המזרח התיכון 132, מרכז בגין-סאדאת למחקרים
אסטרטגיים, אוניברסיטת בר אילן, עמ' 12–13;
MISHAL, S., & ROSENTHAL, M. (2005). AL QAEDA AS A DUNE ORGANIZATION:
TOWARD A TYPOLOGY OF ISLAMIC TERRORIST ORGANIZATIONS. STUDIES IN
CONFLICT & TERRORISM, 28(4), 275–293
בהקשר זה אולי כדאי להתחיל להשתמש במונח "טרור יחידים" ולא "טרור
בודדים"
ברבינג, א' וגליק, א' (2019, 1 בדצמבר). טרור הבודדים – השב"כ במערכת ג'ודל
השעה'. בין הקטבים, גיליון 22–23
כהנא, ע', שוורץ אלטשולר, ת' ושני, י' (2017, ספטמבר). טרור ברשת – תגובות
נגד או תגובות יתר?. המכון הישראלי לדמוקרטיה
זהוראי, א' (2022, 12 בינואר). ארגוני הטרור העשירים בעולם. פורבס ישראל.
דוסטרי, ע' (2019, 1 בנובמבר). חיזאללה כארגון פשיעה בין-לאומי: מבנה
ארגוני, מטרות ופעולות. מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון
לוי, א' (2019, 5 באוקטובר). "מדינות אירופה ממנות ארגוני 'כנויות אדם'
הקשורים לארגוני טרור". מידה; מערכת ישראל היום (2018, 8 במרס). דו"ח:
ארגוני נשים פלשתיניים מסיתים לטרור – במימון אירופי. ישראל היום; על מבצע
"קסנדרה". קופפר, ר' (2022, 16 במרס). ארה"ב סיכלה את קסנדרה? סדרה
חדשה על המבצע למניעת מימון טרור מכספי מיסים. כלכליסט
קופפר, ר' (2022, 16 במרס). ארה"ב סיכלה את קסנדרה? סדרה חדשה על
המבצע למניעת מימון טרור מכספי מיסים. כלכליסט
MCLEAN, E. V., HINKKAINEN, K. H., DE LA CALLE, L., & BAPAT, N. A. (2018,
JULY). ECONOMIC SANCTIONS AND THE
DYNAMICS OF TERRORIST CAMPAIGNS. CONFLICT MANAGEMENT AND
PEACE SCIENCE, 35(4), PP. 378-401

HTTPS://DOI.ORG/10.1016/J.AMEPRE.2009.10.006
GLASSBERG, E., NADLER, R., LIPSKY, A. M., SHINA, A., DAGAN, D., &
KREISS, Y. (2014). MOVING FORWARD WITH COMBAT CASUALTY CARE: THE
THE . "IDF-MC STRATEGIC FORCE BUILDUP PLAN "MY BROTHER'S KEEPER
ISRAEL MEDICAL ASSOCIATION JOURNAL: IMAJ, 16(8), 469–474
AMBROSE, T., BELAM, M. & LOCK, S. (2022, AUGUST 11). RUSSIA-UKRAINE
WAR: INVASION 'STARTING TO FAIL' AND RUSSIAN FORCES SUFFERING HUGE
LOSSES, SAYS UK – AS IT HAPPENED. THE GUARDIAN
(2022, MARCH 22). РОССИЙСКАЯ "КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВДА"
ОПУБЛИКОВАЛА ДАННЫЕ МИНОБОРОНЫ РФ О ПОГИБШИХ В УКРАИНЕ
РОССИЯНАХ - 9861 СОЛДАТА. ZN.UA
БЕРЕЖАНСКИЙ, ИГОРЬ (2022, MARCH 20). НА ВОЙНЕ РОССИИ
ПРОТИВ УКРАИНЫ РФ ПОТЕРЯЛА УЖЕ ШЕСТЬ ГЕНЕРАЛОВ И ДЕСЯТКИ
ПОЛКОВНИКОВ. TCH.UA
Стефанович, Ольга (2022, MARCH 16). Что известно о российских
СОЛДАТАХ В БОЛЬНИЦАХ БЕЛАРУСИ? – DW – 16.03.2022. DW.COM
Свобода, Радые (2022, MARCH 19). "ТРУПОВ НЕРЕАЛЬНО МНОГО".
ДАННЫЕ ИЗ МОРГОВ БЕЛАРУСИ РАСКРЫВАЮТ МАСШТАБЫ ПОТЕРЬ
РОССИИ В УКРАИНЕ. РАДИО АЗАТТЫК
SERVICE, R. F. E. R. L. B. (2022, MARCH 20). IN BELARUSIAN MORGUES
AND HOSPITALS, CLUES TO RUSSIAN MILITARY LOSSES IN UKRAINE.
RADIOFREEEUROPE/RADIOLIBERTY
BUTLER, F. K., JR., & BLACKBOURNE, L. H. (2012). BATTLEFIELD TRAUMA
CARE THEN AND NOW: A DECADE OF TACTICAL COMBAT CASUALTY CARE.
THE JOURNAL OF TRAUMA AND ACUTE CARE SURGERY, 73(6 SUPPL 5),
S395–S402 HTTPS://DOI.ORG/10.1097/TA.0B013E3182754850
SIECA-KOZLOWSKI, E. (2013). THE POST-SOVIET RUSSIAN STATE FACING
WAR VETERANS' PSYCHOLOGICAL SUFFERING. THE JOURNAL OF POWER
(INSTITUTIONS IN POST-SOVIET SOCIETIES, (ISSUE 14/15
HTTPS://DOI.ORG/10.4000/PIPS.3995
EICHLER, M. (2014). MILITARIZED MASCULINITIES IN INTERNATIONAL
RELATIONS. THE BROWN JOURNAL OF WORLD AFFAIRS, 21(1), 81–93
HTTP://WWW.ISTOR.ORG/STABLE/24591032
RFE/RL. (2022, MARCH 9). "НАДЕЕМСЯ, ЧТО ОН ВЕРНЁТСЯ". РОССИЙСКИЕ
ПЛЕННЫЕ, КОТОРЫХ НЕТ. РАДИО СВОБОДА
ОКОЛО 80 МОРСКИХ ПЕХОТИНЦЕВ РФ ОТКАЗАЛИСЬ ВОЕВАТЬ ПРОТИВ
УКРАИНЫ – СМИ. ZMINA. (2022, MARCH 12). RETRIEVED SEPTEMBER 14,
2022, FROM HTTPS://ZMINA.INFO/RU/NEWS-RU/OKOLO-80-MORSKYH-
/PEHOTYNCZEV-RF-OTKAZALYS-VOEVAT-PROTYV-UKRAYN%D1%8B
AND "NOT "KHALED, F. (2022, MARCH 19). RUSSIAN ARMY "POORLY LED
IN UKRAINE: EX-GENERAL. NEWSWEEK "MOTIVATED
VAVRA, S. (2022, JULY 6). RUSSIAN TROOPS' EMBARRASSING DRUNKFEST IN
UKRAINE PROMPTS ALCOHOL BANS. THE DAILY BEAST
HAURET, K. G., PACHA, L., TAYLOR, B. J., & JONES, B. H. (2016).
SURVEILLANCE OF DISEASE AND NONBATTLE INJURIES DURING US
ARMY OPERATIONS IN AFGHANISTAN AND IRAQ. U.S. ARMY MEDICAL
DEPARTMENT JOURNAL, (2-16), 15–23
Указ Президента РФ от 10.11.2007 N 1495 (ред. от 31.07.2022)
"ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ОБЩЕВОИНСКИХ УСТАВОВ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ" (ВМЕСТЕ С "УСТАВОМ ВНУТРЕННЕЙ СЛУЖБЫ
ВООРУЖЕННЫХ СИЛ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ", "ДИСЦИПЛИНАРНЫМ
УСТАВОМ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ" \
КОНСУЛЬТАНТПлюс. (N.D.). RETRIEVED SEPTEMBER 13, 2022, FROM
/HTTP://WWW.CONSULTANT.RU/DOCUMENT/CONS_DOC_LAW_72806
PANDIA.RU. (N.D.). RETRIEVED SEPTEMBER 13, 2022, FROM HTTPS://
PANDIA.RU/TEXT/78/361/1691-2.PHP
RAI, A. (2022, MARCH 23). RUSSIAN SUPPLIES WILL LAST 'NO MORE THAN
THREE DAYS', UKRAINE MILITARY CLAIMS. THE INDEPENDENT
RUSSIAN TROOPS IN UKRAINE CRITICALLY LOW ON MEDICAL SUPPLIES,
RELIANT ON VOLUNTEERS IN BELGOROD REGION (2022, APRIL 22). THE
INSIDER
STONE, J. (2022, APRIL 8). UKRAINE WAR LIKELY TO CAUSE DISEASE
OUTBREAKS. WEBMD
GRAU, L. W., & JORGENSEN, W. A. (1998). VIRAL HEPATITIS AND THE

NOT DIRECT THE MOVEMENT OF THE CIVILIAN POPULATION OR INDIVIDUAL CIVILIANS IN ORDER TO ATTEMPT TO SHIELD MILITARY OBJECTIVES FROM "ATTACKS OR TO SHIELD MILITARY OPERATIONS" PROTOCOL ADDITIONAL TO THE GENEVA CONVENTIONS OF AUGUST 12, 1949, AND RELATING TO THE PROTECTION OF VICTIMS OF INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS, 1977, ART 51(7)

IHL – INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW 18

מונה מתחום תורת המשחקים המתאר מצב שבו הרווח של צד אחד מאוזן על-ידי הפסדו של הצד האחר 19

ליבסקינד, ק. (2023, 20 במאי). בחסות כיפת ברזל: מדינת ישראל איבדה את הצורך לנצח. מעריב 20

בנבגי, י' ושפרן גיטלמן, ע' (2014, 30 בינואר). הרג אזרחים בקרב. כשהחלש שובר את הכלים. YNET 21

פיקוד ממלכתי (עמ' 34)

קידר, נ' (2009), ממלכתיות, התפיסה האזרחית של בן-גוריון, די יצחק בן-צבי בן אור, י' (2015, 8 במאי). קמרון ניצח: "ראש הממשלה של כולם". ערוץ 7 שטרן, א' (2009). משא כומתה, ניוטיום בגובה העיניים. ידיעות ספרים הרמן, ת', ענבי, א', קפלן, י' וספודניקוב, א' (2023, 15 בינואר). מדד הדמוקרטיה הישראלית 2022: ירידה מתמשכת באמון הציבור במוסדות המדינה ליאל, ד' וסגל, א' (2016, 26 ביולי). הרמטכ"ל: "האיום הגדול ביותר על צה"ל - אובדן אמון הציבור". N12 5

בראלי, א' וקידר, נ' (2011). "מרכזיותה של הממלכתיות בתרבות הפוליטית ציונית", המכון הישראלי לדמוקרטיה שטרן (2009) 6

אביאלי-טוביביאן, ק' (2009). מסעות בזמן: בונים מדינה במזרח התיכון. מטח – המרכז לטכנולוגיה חינוכית כשר, א' (2017, 21 בפברואר). פרשת אזריה: היבטים אתיים ומוסריים. המכון הישראלי לדמוקרטיה 9

היימן, ת' (2017). סיכום יום עיון בנושא ממלכתיות בפורום סגל המכללות הצבאיות 10

לנהל את המלחמה הקודמת: כיצד אנלוגיות שגויות מעצבות את המלחמה הבאה (עמ' 40)

KISSINGER, H. (1994). DIPLOMACY. SIMON AND SCHUSTER, P. 27 1

HOUGHTON, D. P. (1996). "THE ROLE OF ANALOGICAL REASONING IN NOVEL FOREIGN-POLICY SITUATIONS", BRITISH JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE, 26 (4), P. 524 2

MAY, E. R. (1973). "LESSONS" OF THE PAST: THE USE AND MISUSE OF HISTORY IN AMERICAN FOREIGN POLICY. NEW YORK: OXFORD UNIVERSITY PRESS, PP. IX-XIV; LEVY, J. S. (1994). "LEARNING AND FOREIGN POLICY: SWEEPING A CONCEPTUAL MINEFIELD", INTERNATIONAL ORGANIZATION, 48 (2), PP. 279-312; COX, M. (2011). "THE USES AND ABUSES OF HISTORY: THE END OF THE COLD WAR AND SOVIET COLLAPSE", INTERNATIONAL POLITICS, 48 (4-5), P. 627 3

JERVIS, R. (1976). PERCEPTION AND MISPERCEPTION IN INTERNATIONAL POLITICS. PRINCETON UNIVERSITY PRESS. P. 217 4

MAY, E. R. AND NEUSTADT, R. E. (1986). THINKING IN TIME: THE USES OF HISTORY FOR DECISION-MAKERS. FREE PRESS, P. 329, PP. 157-180; KHONG, Y. F. (1992). ANALOGIES AT WAR: KOREA, MUNICH, DIEN BIEN PHU, AND THE VIETNAM DECISIONS OF 1965. PRINCETON UNIVERSITY PRESS, PP. 32-35; LEBOW, R. N. (1985). "GENERATIONAL LEARNING AND CONFLICT MANAGEMENT", MANAGING CONFLICT, 40 (4), P. 558 5

DEROUEN K. AND MINTZ A. (2010). UNDERSTANDING FOREIGN POLICY DECISION MAKING. CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, PP. 39, 41-42 6

LEVY, J. S. (2013). "PSYCHOLOGY AND FOREIGN POLICY DECISION-MAKING", IN: L. HUDDY, D. O. SEARS, AND J. S. LEVY (EDS.), THE OXFORD HANDBOOK OF POLITICAL PSYCHOLOGY (PP.:301-333), OXFORD UNIVERSITY PRESS, PP. 310-311 7

ברסימן-טוב, י' (1996). המעבר ממלחמה לשלום: המורכבות בקבלת החלטות – המקרה הישראלי. אוניברסיטת תל-אביב: מרכז תמי שטינמן למחקרי שלום, עמ' 16-15. RECORD, J. AND TERRILL, A. (2004). IRAQ AND VIETNAM: 16-15 DIFFERENCES, SIMILARITIES, AND INSIGHTS. US ARMY WAR COLLEGE, P. 8

בטיטו, א' (2022, 28 ביולי). עקב הסתה חמורה כנגד המדינה: ישללו רשיונות למספר בתי ספר במזרח ירושלים. מעריב 24

בוהובט, א' (2016, 23 ביוני). "היתרון של דובדבן הוא היכולת להגיע בשקט למיטת המבוקש". וואלה 25

אמיר, מ' (2001, אוקטובר). ארגוני טרור וארגוני פשע מאורגן: הדמיון, השוני והקשר ביניהם. משטרה וחברה, גיליון 5, עמ' 107-132 26

אפרתי, ע' (2013, 8 בפברואר). כשמעלימי מס הנפכים לטרוריסטים: האם ההחמרה במלחמה בהון השחור מוצדקת? THE MARKER 27

זקן, ד' (2022, 28 באוקטובר). חשיפה ראשונה: החיילות בסדיר שמאתרות ותופסות חשבוניות קריפטו של ארגוני טרור. גלובס 28

כמו אלה האחרונים במעלה אדומים ובתל אביב: לוי, ל' וצ'כנבר, י' (2023, 5 באוגוסט). פיגוע במרכז ת"א: מחבל מג'נין רצח בריות סוחר וחסל על ידי חברו. YNET; פורשר, א', גרינולד, ח', ילון, י' ושוכל, ל' (2023, 1 באוגוסט). הפיגוע במעלה אדומים: שישה פצועים ומהם אחד במצב קשה. ישראל היום 29

SMITH, R. (2008). THE UTILITY OF FORCE. KNOPF DOUBLEDAY 30

IBID, PP. 400 31

שבתאי, ש' ורשף, ל' (2014, אוקטובר). מאמץ התודעה בצה"ל. מערכות, גיליון 457, עמ' 34-39 32

שם 33

על המידתיות (עמ' 28)

זיתון, י'. (2023, 14 במאי). תיעוד חדש וגילויים מחיסולי הבכירים בעזה: כך נשמעו הטייסיים במכת הפתיחה. YNET [HTTPS://WWW.YNET.CO.IL/NEWS/ARTICLE/HKG3Q8AVH](https://www.ynet.co.il/news/article/hkg3q8avh) 1

WALZER, M. (2000) JUST AND UNJUST WARS. BASIC BOOKS, 138-159 2

MCMAHAN, J. (2010). "THE JUST DISTRIBUTION OF HARM BETWEEN PHILOSOPHY AND PUBLIC AFFAIRS," COMBATANTS AND NONCOMBATANTS 38/4. 353-356 3

DDE – DOCTRINE OF DOUBLE EFFECT 4

WALZER, M. (2000) JUST AND UNJUST WARS. BASIC BOOKS, 151-159 5

STATMAN, D. & SULITZEANU-KENAN, R. ET AL. (2020). "UNRELIABLE PROTECTION: AN EXPERIMENTAL STUDY OF EXPERTS' IN BELLO THE EUROPEAN JOURNAL OF "PROPORTIONALITY DECISIONS INTERNATIONAL LAW 31/2. 429-453 6

יומן בחירות, (2023, 9 במאי), זמן ישראל [/HTTPS://WWW.ZMAN.CO.IL/LIVE/392781](https://www.zman.co.il/live/392781) 7

[HTTPS://TWITTER.COM/SULEIMANMAS1/STATUS/1656712573184622595](https://twitter.com/SuleimanMas1/status/1656712573184622595) 8

זיתון, י'. (2023, מאי 14). תיעוד חדש וגילויים מחיסולי הבכירים בעזה: כך נשמעו הטייסיים במכת הפתיחה. YNET [HTTPS://WWW.YNET.CO.IL/NEWS/ARTICLE/HKG3Q8AVH](https://www.ynet.co.il/news/article/hkg3q8avh) 9

רש"י למסכת שבת, פ"א, ב THE DOCTRINE OF TRIPLE EFFECT AND ".(KAMM, F.M & HARRIS, J. (2000 "WHY A RATIONAL AGENT NEED NOT INTEND THE MEANS TO HIS END PROCEEDINGS OF THE ARISTOTELIAN SOCIETY, SUPPLEMENTARY VOLUMES THE .74. 26-27; UNIACKE, S. (1984). "THE DOCTRINE OF DOUBLE EFFECT THOMIST 48/2. 188-218 10

ANSCOMBE G.E.M. (1982), "MEDALIST'S ADDRESS: ACTION, INTENTION AND PROCEEDINGS OF THE AMERICAN CATHOLIC PHILOSOPHICAL ""DOUBLE EFFECT ASSOCIATION 56, 12-25 11

[HTTPS://TWITTER.COM/IDFONLINE/STATUS/1660969106244239360](https://twitter.com/idfonline/status/1660969106244239360) 12

PROTOCOL ADDITIONAL TO THE GENEVA CONVENTIONS OF AUGUST 12, 1949, AND RELATING TO THE PROTECTION OF VICTIMS OF INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS, 1977 13

[HTTPS://WWW.GOV.IL/BLOBFOLDER/NEWS/SPOKESHCHADE270211/HE/SITECOLLECTIONDOCUMENTS_PMO_32COMMUNICATION_SPOKEMES_REPORTSHCHADE.PDF](https://www.gov.il/BlobFolder/news/spokeshchade270211/he/sitecollectiondocuments_pmo_32communication_spokemes_reportshchade.pdf) 14

שם, עמ' 100 15

THE PRESENCE OR MOVEMENTS OF THE CIVILIAN POPULATION OR" 16

INDIVIDUAL CIVILIANS SHALL NOT BE USED TO RENDER CERTAIN POINTS OR AREAS IMMUNE FROM MILITARY OPERATIONS, IN PARTICULAR IN ATTEMPTS TO SHIELD MILITARY OBJECTIVES FROM ATTACKS OR TO SHIELD, FAVOUR OR IMPEDE MILITARY OPERATIONS. THE PARTIES TO THE CONFLICT SHALL 17

INTERPRETATION FROM A DISTANCE", IN: RENSHON, S. A. (ED.), THE POLITICAL PSYCHOLOGY OF THE GULF WAR, PITTSBURGH UNIVERSITY PRESS, PITTSBURGH, PP. 41-42

IBID 33

HORNER, C. A. (1997). WHAT WE SHOULD HAVE LEARNED IN DESERT STORM, BUT DIDN'T, ARLINGTON, VA: UNITED STATES DEPARTMENT OF DEFENSE, DEFENSE TECHNICAL INFORMATION CENTER, P. 3

LUTTWAK, E. N. (1999). "FROM VIETNAM TO DESERT FOX: CIVIL-MILITARY RELATIONS IN MODERN DEMOCRACIES", SURVIVAL, 41 (1), P. 104

גזית, ש' (1991). "מלחמת המפרץ - המהלכים המדיניים והצבאיים", בתוך: אהרון יריב (עורך), מלחמה במפרץ - השלכות על ישראל, תל-אביב: פפירוס, עמ' 54-21

HORNER, C. A. (1997). WHAT WE SHOULD HAVE LEARNED IN DESERT STORM, BUT DIDN'T, ARLINGTON, VA: UNITED STATES DEPARTMENT OF DEFENSE, DEFENSE TECHNICAL INFORMATION CENTER, P. 3

פרנקל, ש' (1991). עמ' 79

כהן, א"א וקוני, ת"א (2000). סופה בשמי עיראק: המערכה האווירית במלחמת המפרץ. תל-אביב: מערכות, עמ' 274

MACARTHUR, J. (2004). SECOND FRONT: CENSORSHIP AND PROPAGANDA IN THE GULF WAR, BERKELEY: UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS, P. 7

IBID, P. 113

HERRING, G. C. (1993). "REFLECTING THE LAST WAR: THE PERSIAN GULF AND THE "VIETNAM SYNDROME", JOURNAL OF THIRD WORLD STUDIES, 10 (1), PP. 42-43

קארש, א' וראוטסי, א' (1991). צדאם חוסיין: ביוגרפיה פוליטית, ישראל: משרד הביטחון, עמ' 240

RUMSFELD, D. (2011). KNOWN AND UNKNOWN: A MEMOIR, NEW YORK: SENTINEL, P. 414

RUMSFELD, D. (2011). KNOWN AND UNKNOWN: A MEMOIR, NEW YORK: SENTINEL, P. 414

בוט, מ' (2015). חדשנות במלחמה: כלי נשק, לוחמים ויצירת העולם המודרני, בן-שמן: מודן-מערכות, עמ' 418-419

INBAR, E. (2008). ISRAEL'S NATIONAL SECURITY: ISSUES AND CHALLENGES SINCE THE YOM KIPPUR WAR. LONDON: ROUTLEDGE, P.51

כהן, ס"א (2003). "היחסים המשתינים בין החברה לצבא בישראל: ההשלכות המבצעיות", בתוך: אלחאג', מ' ובן-אליעזר, א' (עורכים), בשם הביטחון. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור, עמ' 113

בוזר, מ' (1997). האסטרטגיה הביטחונית של ישראל בדרום לבנון - עשור מתום המלחמה, 1996-1985. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה, עמ' 55; ISRAELI

CATIGNANI, S. (2009). "ISRAELI COUNTER-INSURGENCY STRATEGY AND THE QUEST FOR SECURITY IN THE ISRAELI-LEBANESE CONFLICT ARENA", IN: CLIVE JONES AND SERGIO CATIGNANI (EDS.), ISRAEL AND HIZBOLLAH: AN ASYMMETRIC CONFLICT IN HISTORICAL AND COMPARATIVE PERSPECTIVE. LONDON: ROUTLEDGE, P. 79

אדמסקי, ד' (2012). תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית: השפעת התרבות האסטרטגית על המהפכה בעניינים צבאיים ברוסיה, בארצות הברית ובישראל. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, עמ' 162; קוליק, א. (2006). "חזבאללה מול צה"ל: המימד האופרטיבי", עדכן אסטרטגי, 9 (3), עמ' 24; פינקל, מ. ושמיא, א. (2010). "ממי צריך צה"ל ללמוד?", מערכות, 433, עמ' 32; INBAR, E. (2008). ISRAEL'S NATIONAL SECURITY: ISSUES AND CHALLENGES SINCE THE YOM KIPPUR WAR. LONDON: ROUTLEDGE, P. 226

ברון, א' (2008). "לאן נעלם התמרון?", מערכות, 420-421, עמ' 15-4; וגמן, י' (2007). "ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים", עדכן אסטרטגי, 10 (2), עמ' 25; צוק, נ. (2010). "מבחן התודעה: משבר המשמעותי בצה"ל ובחברה וחשיפתם במלחמת לבנון השנייה", צבא ואסטרטגיה, 2 (2), עמ' 9 (ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי, ירושלים: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 - ועדת יונגרד, עמ' 270

OUELLET, E. AND PAHLAVI, P. C. (2012). "INSTITUTIONAL ANALYSIS AND IRREGULAR WARFARE: ISRAEL DEFENSE FORCE DURING THE 33-DAY WAR OF 2006", SMALL WARS AND INSURGENCIES, 23 (1), P. 39

תמיר, מ' (2005). מלחמה ללא אות. תל-אביב: מערכות, עמ' 182

הרצוג, ח' (2005). עם כלביא יקום. תל-אביב: משכל, עמ' 365

בן-אליעזר, א' (2001). "מאומה במדים לצבא פוסט-מודרני: פוליטיקה צבאית בישראל בזמנים חדשים", תרבות דמוקרטית, 5-4, עמ' 91; SELA, A. (2007).

VII; DYSON, S. B. AND PRESTON, T. (2006). "INDIVIDUAL CHARACTERISTICS OF POLITICAL LEADERS AND THE USE OF ANALOGY IN FOREIGN POLICY DECISION MAKING", POLITICAL PSYCHOLOGY, 27 (2), P. 269

MAY, E. R. (1973). "LESSONS" OF THE PAST: THE USE AND MISUSE OF HISTORY IN AMERICAN FOREIGN POLICY. OXFORD UNIVERSITY PRESS., PP. IX-XIV

KISSINGER, H. (1994). DIPLOMACY. NEW YORK: SIMON AND SCHUSTER, P. 27

KULL, S. (1995). "MISREADING THE PUBLIC MOOD", BULLETIN OF THE ATOMIC SCIENTISTS, 51 (2), PP. 55-59; MUNDY, T. S. (1999). CASUALTY AVERSION: DISPELLING THE MYTH. FORT LEAVENWORTH, KANSAS: UNITED STATES ARMY COMMAND AND GENERAL STAFF COLLEGE, SCHOOL OF ADVANCED MILITARY STUDIES, P. II; FEVER, P. D. AND GELPI, C. (2004). CHOOSING YOUR BATTLES: AMERICAN CIVIL-MILITARY RELATIONS AND THE USE OF FORCE. NEW-JERSEY: PRINCETON UNIVERSITY PRESS, P. 110

LARSON, E. V. (1996). CASUALTIES AND CONSENSUS: THE HISTORICAL ROLE OF CASUALTIES IN DOMESTIC SUPPORT OF U.S MILITARY OPERATIONS. SANTA MONICA, CA: RAND

CONVERSINO, M. J. (1997). "SAWDUST SUPERPOWER: PERCEPTIONS OF U.S. CASUALTY TOLERANCE IN THE POST-GULF WAR ERA", XXV (1), P. IX

KAPLAN, L. F. "TOLERATING CASUALTIES FROM THE TOP DOWN", WASHINGTON POST (6 APRIL 2004), P.11; BERINSKY, A. J. (2007). "ASSUMING THE COSTS OF WAR: EVENTS, ELITES, AND AMERICAN PUBLIC SUPPORT FOR MILITARY CONFLICT", JOURNAL OF POLITICS, 69 (4), P. 975

שוקר, פ' (2021). תפיסת החברה הדמוקרטית כרגישה לנפגעים והשפעתה על ההתמודדות עם איומים אסטרטגיים: ארצות הברית, בריטניה וישראל. ניתוח השוואתי. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר-אילן

MACK, A. J. R. (1975). "WHY BIG NATIONS LOSE SMALL WARS: THE POLITICS OF ASYMMETRIC CONFLICT", WORLD POLITICS 27 (2), PP. 175-200; FEVER, P. D. GELPI, C. AND REIFLER, J. (2005). "SUCCESS MATTERS: CASUALTY SENSITIVITY AND THE WAR IN IRAQ", INTERNATIONAL SECURITY 30 (3), P. 7

MUELLER, J. E. (1973). WAR, PRESIDENTS AND PUBLIC OPINION, NEW-YORK: WILEY

KELLY, C. AND LORELL, M. A. (1985). CASUALTIES, PUBLIC OPINION, AND PRESIDENTIAL POLICY DURING THE VIETNAM WAR, SANTA MONICA, CA: RAND, P. VII

RECORD, J. (2010). WANTING WAR: WHY THE BUSH ADMINISTRATION INVADED IRAQ, POTOMAC BOOKS, WASHINGTON D.C., P. 26

BERINSKY, A. J. (2009). IN TIME OF WAR: UNDERSTANDING AMERICAN PUBLIC OPINION FROM WORLD WAR II TO IRAQ, CHICAGO: UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS, P. 21

HOLSTI, O. R. (2004). PUBLIC OPINION AND AMERICAN FOREIGN POLICY - REVISED EDITION. ANN ARBOR, MICH: UNIVERSITY OF MICHIGAN PRESS

ROSE, G. (2011). HOW WARS END: WHY WE ALWAYS FIGHT THE LAST BATTLE, NEW YORK: SIMON & SCHUSTER, P. 10

DESCH, M. S. (2001). "LIBERALS, NEOCONS AND REALCONS", ORBIS, 45 (4), P. 525

KALB, M. L. AND KALB, D. (2011). HAUNTING LEGACY: VIETNAM AND THE AMERICAN PRESIDENCY FROM FORD TO OBAMA, WASHINGTON D.C.: BROOKINGS INSTITUTION PRESS, P. 133

MANN, J. (2004). RISE OF THE VULCANS: THE HISTORY OF BUSH'S WAR CABINET, NEW YORK: VIKING, PP. 184-185

פרנקל, ש' (1991). סופה במדבר: הסיפור האמיתי, תל-אביב: ציטרין, עמ' 117

SOBEL, R. (2001). THE IMPACT OF PUBLIC OPINION ON U.S. FOREIGN POLICY SINCE VIETNAM: CONSTRAINING THE COLOSSUS, NEW YORK: OXFORD UNIVERSITY PRESS, P. 164

IBID, P. 169

FREEDMAN, L. AND KARSH, E. (1993). THE GULF CONFLICT, 1990-1991. PRINCETON, N. J.: PRINCETON UNIVERSITY PRESS, PP. 16-17

BUSH, G. AND SCOWCROFT, B. (1998). A WORLD TRANSFORMED, NEW YORK: A. KNOPF, P. 354

FREEDMAN, (1993), PP. 16-17

WAYNE, S. J. (1993). "PRESIDENT BUSH GOES TO WAR: A PSYCHOLOGICAL

74 טל-שיד, ע' יחזקאלי, צ' (2006, 18 באוגוסט). ממשלה באפלה. ידיעות אחרונות – המוסף לשבת, עמ' 13; Kober, Ibo

75 קצוביץ, א' (2008). מלחמת לבנון השנייה: היבטים תיאורטיים ונורמטיביים. פוליטיקה, 17, עמ' 41; "THE SECOND LEBANON WAR: DEMOCRATIC LESSONS IMPERFECTLY APPLIED", DEMOCRACY AND SECURITY, 4 (1), p. 17

76 גורדון, ש' (2012). מחניבעל למלחמה: החלטות אסטרטגיות במלחמת לבנון השנייה, תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, עמ' 89; Exum, A. (2006); Hizballah at War: A Military Assessment, Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, 2006, p. 9; Krepes S. E. (2007). "The 2006 Lebanon War: Lessons Learned", Parameters, 37 (1), p. 75

77 קצוביץ, א' (2008). "מלחמת לבנון השנייה: היבטים תיאורטיים ונורמטיביים", פוליטיקה, 17, עמ' 41; לברן, א' (2007). "עייפום מלנצח": כמה נכון ומדוע? – מלחמת לבנון השנייה ושרה", נתיב, 1 (114), עמ' 14; זיסר, א' (2009). לבנון דם בארזים, בני-ברק: הקיבוץ המאוחד, עמ' 30; Cordesman, A. H. (2006). Preliminary "Lessons" of the Israeli-Hezbollah War, Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, p. 4; Myre, G. "Risks Escalate as Israel Fights a Ground War", The New York Times (5 August 2006)

78 עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, עמ' 56

79 עדותו של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד, עמ' 4

80 איך נפלו גיבורים במלחמת לבנון השנייה: תחקירי הורים שקולים, 2007, עמ' 44

81 השרים בנימין בן אליעזר ורפי איתן היו היחידים מבין חברי הקבינט שתמכו בשלב זה בפעולה קרקעית

82 משגב, א' (2008, 4 בינואר). 6 שעות באוגוסט. ידיעות אחרונות – המוסף לשבת, עמ' 8

83 רום, א' "קיצור תולדות מערכת לבנון השנייה", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32, הרצליה: מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל, 2007, עמ' 19; Aloni, S.; and Zidon, O. (2007). Israeli Air Force Yearbook: IAF at War, Israel: Wizard Publications, p. 44

84 לימור, י' ושלח, ע' (2007). שבויים בלבנון: האמת על מלחמת לבנון השנייה, תל-אביב: ידיעות אחרונות, עמ' 78-80

85 סגל, ג' (2007). "איך מנצחים כוחות מהפכניים", מערכות, 415, עמ' 42-47

86 בן-ישראל, י' (2007). מלחמת הטילים הראשונה: ישראל – חזבאללה, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוק, עמ' 12

87 דו"ח ועדת וינוגרד, 2008, עמ' 266

88 שם, עמ' 149-150

89 וגמן, שם, עמ' 23

90 חלוץ, שם, עמ' 392

91 רפפורט, ע' (2007). אש על כוחותינו, תל-אביב: מעריב, עמ' 187-188

92 בפרוץ זה השתתפו ראש הממשלה אולמרט ושישה שרים: שר הביטחון עמיר פרץ, שרת החוץ ציפי לבני, השר לביטחון פנים אבי דיכטר (לשעבר ראש השב"כ), סגן ראש הממשלה ושר התעשייה והמסחר אלי ישי, שר התחבורה שאול מופז (לשעבר מטכ"ל ושר הביטחון) והמשנה לראש הממשלה שמעון פרס

93 דו"ח ועדת וינוגרד, 2008, עמ' 120

94 חלוץ, שם, עמ' 415-416

95 בוחבוט, א' ורביד, ב' "הקבינט אישר הרחבת הפעילות הקרקעית", מעריב – NRG (31 ביולי 2006)

96 רפפורט, שם, עמ' 209-210

97 רום, שם, עמ' 20

98 שלח, ע' "מהלכי המלחמה ותוצאותיה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "סוגיות בביטחון ישראל: מלחמת לבנון השנייה – 2006", רמת-אפעל, העמותה לחקר כוח המגן (7 בפברואר 2008)

99 סגל, 2007, עמ' 21

100 Lambeth, B. S. (2011). Air Operations in Israel's War Against Hezbollah: Learning from Lebanon and Getting it Right in Gaza. Santa Monica, CA: RAND, p. xvi

101 דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, עמ' 91; 91; Rubin, op. cit., p. 21

102 גרינברג, שם, עמ' 328

103 בן-ישראל, שם, עמ' 20; 20; Cordesman, op. cit., p. 27

"Civil Society, the Military, and National Security: The Case of Israel's Security Zone in South Lebanon", Israel Studies, 12 (1), p. 69; Cohen. S.A. (2008). Israel and its Army: From Cohesion to Confusion. London: Routledge, p. 74

57 מלאך, ע' (2011). "עשור לנסיגה מלבנון – הצלחות וטעויות", צבא ואסטרטגיה, 3 (2), עמ' 56; Matthews, op. cit., p. 9

58 אלרון, מ' (2006). חוסן לאומי בישראל: השפעות האינתיפאדה השנייה על החברה הישראלית. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, עמ' 21; סגל, ג. (2007). "איך מנצחים כוחות מהפכניים", מערכות, 415, עמ' 45

59 מונח זה מקורו במלחמה הקרה. שנים ארוכות נאבקה ארצות-הברית נגד ברית המועצות באמצעות אסטרטגיה של הכלה. היא הקיפה את ברית המועצות בבריתות, מנעה ממנה טכנולוגיות מתקדמות, השתמשה בסנקציות כלכליות ונקטה דיפלומטיה מתאימה ללא שימוש בכוח. מתוך: גורדון, ש. (2012). מחניבעל למלחמה: החלטות אסטרטגיות במלחמת לבנון השנייה. בן-שמן: מודן, עמ' 24

60 (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, עמ' 19; בן-ישראל, י' (2007). מלחמת הטילים הראשונה: ישראל – חזבאללה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוק, עמ' 12; לימור, י' ושלח, ע' (2007). שבויים בלבנון: האמת על מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: ידיעות אחרונות, עמ' 128; היימן, ג' ולוהנייט, ע' (2008). "שכר הולם": נקמה והמערכה הישראלית במלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, עמ' 100; חלוץ, ד' (2010). בגובה העיניים. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, עמ' 374; איילנד, ג' (2011). "סוף מעשה במחשבה תחילה": על נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000, צבא ואסטרטגיה, 3 (3), עמ' 67

61 גורדון, שם, עמ' 27; סובלמן, ד' (2004). "ארבע שנים לנסיגה מלבנון: המאבק על עיצוב כללי המשחק בצפון", עדכן אסטרטגי, 2 (2), עמ' 3

62 צור, שם, עמ' 5; סגל, שם, עמ' 17; הראל, ע' ויששכרוף, א' (2008). קורי עכביש: סיפורו של מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: משכל, עמ' 77; Merom, G.; (2008). "The Second Lebanon War: Democratic Lessons Imperfectly Applied", Democracy and Security, 4 (1), p. 8

63 צור, שם, עמ' 5-6

64 כספית, ב' (2006, 21 ביולי). קונספט הצימר. מעריב – מוסף שבת, עמ' 5

65 בן-ישראל, י' (2007). מלחמת הטילים הראשונה: ישראל – חזבאללה, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוק, עמ' 20; ענבר, א. (2007). "כשלי החשיבה האסטרטגיים במלחמת לבנון השנייה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, עמ' 4-5; תמר, ד' (2007). "האם צה"ל יכול להשתנות בעקבות מלחמת לבנון השנייה?", מערכות, 415, 2007, עמ' 38; טירה, ר. (2008). המאבק על טבע המלחמה: מקלאוזביץ לסקיפיו אפריקנוס ואנואר סאדאת, ועד לאויב המדינתי שהסתגל למלחמה נגד ה-RMA, תל-אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2008, עמ' 97; The Rocket Rubini, U. (2007). Campaign Against Israel During the 2006 Lebanon War, Ramat-Gan: Bar-Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, p. 16; Kober, A. (2008). "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", Journal of Strategic Studies, 31 (1), p. 7

66 (ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי, ירושלים: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 – ועדת וינוגרד

67 לוי, י' (2008). "כיצד דמוקרטיזציה מחוללת לוחמנות – מלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, עמ' 122.

68 סגל, ג' (2007). "איך מנצחים כוחות מהפכניים", מערכות, 415, עמ' 44; בן-אליעזר, א. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, עמ' 393-394; רוזנברג, ח. (2012). "הטכנולוגיה לא תחליף את התמרון", מערכות, 443, עמ' 74

69 רפפורט, ע' (2007). אש על כוחותינו: כך הכשלנו את עצמנו במלחמת לבנון השנייה, תל-אביב: מעריב, עמ' 26-27

70 לם, א' (2007, 9 במרס). מחלל המגירה. ידיעות אחרונות – 7 ימים, עמ' 32

71 פישמן, א' ורינגל-הופמן, א' (2006, 1 באוקטובר). "קשה לי עם המחיר של המלחמה". ידיעות אחרונות – מגזין יום כיפור, עמ' 5

72 חלוץ, ד' (2010). בגובה העיניים, תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, עמ' 376, 378

73 Kober, 2008, p. 18

על אחריות פיקודית ונקיטת סנקציות פיקודיות בגין אי-מימושה (עמ' 52)

משום שהפיקוד הבכיר סבור שיש תועלת בתגובה כזו לאירוע חמור, פוגעת בכבוד האדם של המפקד הנענש

15 באמור לעיל, קיים מישור מוסרי-אישי, שבו עשוי מפקד לבקש לסיים את תפקידו בגלל כשלים חמורים שנפלו ביחידתו, גם אם אין לו אחריות להתרחשותם. מפקד יכול לדרוש מעצמו יותר מאשר אחרים זכאים לדרוש ממנו. פעולה כזו של מפקד נובעת מבחירה שלו, לכן אינה נוגדת את מושגי הצדק וכבוד האדם. בפרשת התאונה ביחידת אגוז, שהוזכרה לעיל, פורסם כי מפקד היחידה ביקש מהרמטכ"ל לסיים את תפקידו. זה, כמובן, לגיטימי ואף ראוי להערכה. לפי הפרסום, הרמטכ"ל לא קיבל את בקשתו של מפקד היחידה

16 החיילים הורשעו על-פי הודאתם בבית הדין הצבאי עוד לפני פרשת מותו של עמאר אסעד. ראו: מרכז (מחוזי צה"ל) 281/21 התובע הצבאי נ' ש' ע' (נבו, 2021, 21 בנובמבר); מרכז (מחוזי צה"ל) 274/21 התובע הצבאי נ' רב"ט ח' א' כ' (נבו, 2021, 29 בדצמבר)

17 המיקוד כאן הוא באחריות של המפקד בניסיונות הקונקרטיים. היעדר כשל פיקודי של מפקד בסיס מצ"ח אין משמעו שלא נמצאו ליקויים מערכתיים במערך המודיעין של מצ"ח, עניין שנבדק על-ידי מבקר המדינה ועלידי צוות מיוחד לבחינה של גיוס והפעלת מקורות במצ"ח שמונה על-ידי ראש אכ"א והפצ"ר. לתמונה מעודכנת של הליקויים ותיקונם ראו: מבקר המדינה (מרס 2022). היבטים בפעילות המשטרה הצבאית החוקרת – ביקורת מעקב, 276-267

18 הצעדים הפיקודיים ביחידת אגוז ובגדוד נצח יהודה ננקטו בעקבות תחקירים. במקרה של נצח יהודה, אפשר לטעון כי מדובר בתחקיר שעליו חל חיסיון לפי ס' 539 לחוק השיפוט הצבאי, התשס"ו-1955 משום שהאירוע התרחש במהלך פעילות מבצעית או בקשר אליה, ולכן חלות מגבלות על פרסום הממצאים. חיסיון כזה אינו קיים במקרה של התאונה באגוז. בנוגע לפרשת מצ"ח באר שבע, בגלל ההליך המשפטי קיימת תשתית עובדתית רחבה יותר, לחלקה התייחסתי, וחלק נוסף יפורט בהמשך

19 פ"מ 33.0333 "נזיפה פיקודית" (7 במרס)

20 למיטב ידיעתי, אין הסדרה בפקודות הצבא של נקיטת אמצעי זה, אולי משום שאין לחייל זכות מוקנית להתקדם בדרגה ובתפקיד

21 הפ"ע 3.0229 "העברה מתפקיד" (5 באוגוסט). כפי שכבר צוין, העברה מתפקיד ננקטת במקום שבו חייל אינו מתאים לשרת בתפקידו מבחינה מקצועית או אישית ולא ככלי משמתי

22 הפ"ע 3.0226 "השעיה והדחה" (2 בספטמבר). הדחה היא הפסקת תפקידו של חייל כתגובה על התנהגות, במעשה או במחדל. מדובר בהתנהגות הפוגעת במשמעת היחידה, במורל היחידה או ביעילות פעולתה; התנהגות הפוגעת בטוהר המידות או בערכי הצבא או התנהגות החורגת מאמות המידה המדרשות מחייל בדרגתו או במעמדו בצבא, או שיש בה משום סטייה בולטת מהנדרש מהחייל במילוי תפקידו (ס' 1, 47). השעיה היא צעד זמני, באותן עילות (ס' 1, 3)

23 ס' 45(ו) להפ"ע 3.0501 "שירות קבע בצה"ל" (5 בדצמבר). התרת התחייבות ביוזמת הצבא אפשרית גם אם "החייל התנהג באופן החורג מאמות המידה הנדרשות מחייל בשירות קבע בדרגתו או במעמדו בצבא, בין אם יש בהתנהגות משום עבירה על החוק ובין אם לאו"

24 בענישה הפלילית, בית המשפט קובע מתחם של עונש הולם (למשל, בין ארבעה לעשרה חודשי מאסר) על-פי נסיבות העבירה בלבד ואולם, בתוך מתחם העונש ההולם, נגזר העונש בהתחשב גם בנסיבות אחרות, לרבות נסיבות אישיות הקשורות בבאשם, התנהגות החיובית ותרומתו לחברה. ראו סימן א' לחוק העונשין, התשל"ז-1977

25 בג"ץ 4550/94 אישה נ' היועמ"ש לממשלה, פ"ד מט(5) 874, 859 (1995)

26 בג"ץ 4537/96 שושן נ' ראש המטה הכללי, פ"ד נ(4) 423, 416 (1996)

27 בעניין תא"ל ניר גלילי, שהודה והורשע בדין משמעתי בקיום יחסים אינטימיים בעלי אופי מיני בלשכתו עם חיילת בשירות חובה תחת פיקודו, פסל בית המשפט את ההחלטה לקדמו בדרגה, אך לא מנע מינוי לתפקיד מפקד גיס (בג"ץ 1284/99 פלונית נ' הרמטכ"ל, פ"ד נג(2) 62 (1999)). בעניין אחר חייב בית המשפט את צה"ל לקדם קצינה לדרגת רס"ן ולשבצה בתפקיד, משום שהצבא לא הצליח להיח את הדעת שהכוונה לשחררה לא הושפעה מתלונה מוצדקת שהגישו נגד מפקד בכיר (בג"ץ 6840/01 פלצמן נ' הרמטכ"ל, פ"ד ס(3) 121 (2005))

28 עניין שושן, לעיל ה"ש 26; עתירה נגד מינויו של תא"ל אפי איתם למפקד עוצבת הגליל, בשל אחריותו להכאת עצירים על-ידי פקודיו בזמן האנתפאה דחתה בעתה רוב (בג"ץ 5795/97, שריד נ' שר הביטחון, פ"ד נא(4) 799 (1997)); דעתה של קצין בדרגת רס"ן נגד שחרורו משיירות קבע ממסגרת תכנית התכנסות נדחתה (בג"ץ 6651/05 שפירא נ' ר' אבי"א (נבו, 2006, 26 בינואר); עתירה של נגד שבשל מצב בריאותו לא היה כשיר לתפקידו המקצועי ולאחר אי-

1 לעניין האחריות הפלילית ראו: מודריק, ע' (1991). מפקד, סמכות, אחריות, אשמה. פלילים ב' 249; מודריק, ע' (2000). אחריות מפקדים – היבט דיוני. פלילים ט 285. לעניין האחריות הפלילית-פיקודית לפי המשפט הבין-לאומי ראו: פורת, א' (2022). אחריות מפקדים בישראל למול המשפט הבינלאומי הפלילי. משפט ועסקים כה, 287

2 ראו, למשל, ס' 2 לפ"מ 33.0333 "נזיפה פיקודית" (7 במרס): "מפקד רשאי לנזף בחייל נזיפה שתירשם בתיקו האישי של החייל, כמפורט להלן: א. כאשר החליט המפקד, עקב מקרה שאירע, שלא להעמיד את החייל לדין משמעתי, אולם הוא משוכנע כי יש מקום לתגובה משמעטית נגד החייל בגין פגם בהתנהגותו הקשור במקרה שאירע"

3 ראו, למשל, ס' 4 להפ"ע 3.0229 "העברה מתפקיד" (5 באוגוסט): "העברה מתפקיד היא כלי שנועד לאפשר למפקד לשמור על רמה מקצועית נאותה של פקודיו ועל התאמתם לתפקידם, ולפיכך אין לעשות בה שימוש ככלי משמעתי או כתחליף להשעיה או להדחה על-פי הפ"ע 3.0226"

4 בחובוט, א' (7 בפברואר). המפקד שהשליך רימון עשן וגרם לאשפוז 10 חיילים ייכלא ל-20 יום. וואלה

5 סיכום התחקירים לאירוע הירי הדו-צדדי ביחידת אגוז. אתר צה"ל, 7 בפברואר 2022

6 ריאיון ל"קלמן-ליברמן" (2022, 13 בפברואר). כאן, רשת ב'. 1:10 – 56:00

7 תוצאות התחקיר הפיקודי לאירוע מותו של עמאר אסעד. אתר צה"ל, 1 בפברואר 2022

8 עת"מ (מחוזי ת"א) 62787-08-20 פרנן נ' ראש המטה הכללי (נבו, 2021, 17 בינואר)

9 בשלושת המקרים התנהלה גם חקירת מצ"ח. בפרשת התאונה ביחידת אגוז הוגש ב-16 במאי 2023 כתב אישום בגין גרימת מוות ברשלנות נגד הקצין שירה ברב-סרן איתמר אחרר ז"ל ורב-סרן אופק אהרון ז"ל. בפרשת אסעד הודיעה הפרקליטות הצבאית ב-13 ביוני 2023, לאחר שימוע לבאי כוחם של החיילים המעורבים, כי החליטה שלא להעמידם לדין בפני בית הדין הצבאי בשל היעדר אפשרות להוכיח קשר סיבתי בין השללים בהתנהלות הכוח ובין מותו של אסעד. הפרקליטות הצבאית הורתה על נקיטת צעדים משמעתיים ופיקודיים נגד חלק מחיילי הכוח, נוסף על צעדים שעליהם הוחלט בעקבות התחקיר הפיקודי. בפרשת מותו של סמל ניב לובטון ז"ל, הועמדו לדין שני רכזי המודיעין במצ"ח, אך לא מפקד היחידה. הרכזים הועמדו לדין בגין ידיעות כוזבות, התנהגות שאינה הולמת ואי-קיום פקודה, בלי לייחס להם גרימת מותו של המנוח. נגד החלטה זאת עתה משפחת המנוח לבג"ץ, עתירה שדונוה יחד עם ערעורו של הרמטכ"ל ונדחתה. עניינם של רכזי המודיעין במצ"ח הסתיים בהסדר טיעון, שקיבל תוקף של פסק דין ב-13 ביוני 2023. לפי הסדר הטיעון נדונו השניים לשלושה חודשי מאסר בפועל, שיוצבו בדרך של עבודות צבאיות (בדומה לעבודות שירות), שלושה חודשי מאסר על תנאי והורדה לדרגת טוראי.

10 זיתון, ו' (2021, 29 בדצמבר). הרמטכ"ל דוחה את הצעת הפרשה: "לא מתקבל על הדעת שקצין מצ"ח לא יענש." YNET

11 סעיף א' בוטל

12 ס' 5 להפ"ע 6.0302. משמעתי – אחריות מפקדים ואחריות מטה (2005, 23 באוגוסט)

13 הביטוי "תסמונת הש"ג" במשמעות של הטלת האחריות לאירוע חמור על דרג זוטר, על-מנת להסיט את תשומת הלב מאחריותם של דרגים בכירים יותר, נטבע בעקבות פרשת ליל הגלשונים, בנובמבר 1987. בניגוד לביקורת, מעניין לציין כי בפרשה זו נענש לא רק הש"ג, שנמלט ממשמרתו אף בלי להתירע, ואפשר למחבל לחזור לבסיס ולהרוג חיילים. לעיון בתחקיר של אלוף מתן וילנאי ראו אתר ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

14 בעניין "קלפי המיקוח" – פעילי חזבאללה שנעצרו בישראל לשם קידום משא ומתן לשחרורו של הנוש השבוי יון ארד – בית המשפט העליון קבע שלא ניתן לעצור במעצר מנהלי אדם שאינו מהווה בעצמו סכנה לביטחון המדינה, גם אם מעצרו עשוי לקדם אינטרס ביטחוני. נשיא בית המשפט העליון ברק קבע: "המעצר המנהלי פוגע בחירותו של הפרט. כאשר המעצר נעשה בניסיונות שבהן העצור מהווה 'קלף מיקוח', הרי יש בכך פגיעה חמורה בכבוד האדם, שכן העצור נתפס כאמצעי להשגת מטרה ולא כמטרה בפני עצמה. המעצר פוגע, בניסיונות אלה, באוטונומיה של הרצון, ובהיות האדם אדון למעשיו ואחראי לתוצאות מעשיו" (נד"פ 7048/97 פלוניס נ' שר הביטחון, פ"ד נד(1) 741, 721 (2000)). מתחייב מכך שגם נקיטת סנקציה פיקודית נגד מפקד, שלא בגין מעשיו או מחדליו, רק

MEINDEL, J. R., EHRlich, S.B. & DUKERICH, J. M. (1985). THE ROMANCE OF LEADERSHIP, ADMINISTRATIVE SCIENCE QUARTERLY, 30, 78-102
 חפץ, ל' ולינסקי, מ' (2007). מנהיגות במבחן: לנהל שינוי ולהישאר בחיים. הוצאת ידיעות אחרונות

מה הסטורי של צה"ל (עמ' 64)

1 אוני, א' (2022, 4 במרס). הטלפון של זלנסקי הפך לנשק החזק ביותר מול רוסיה, וגם מול איחופה. גלובס
 2 פקודת מטכ"ל 08.107 – שימוש חיילים במרחב הרשתי, מאגר הפקודות הצה"ל
 3 פקודת מטכ"ל 8.0105 – פעילות ציבורית של אנשי צבא, התבטאויות פומביות וקשר עם עיתונאים, עם הציבור ועם הדרג הממלכתי הבכיר, אתר הפקודות
 4 (2023, 11 YoaV DEKEl במאי). טוויטר
 5 ברוך, מ' ואורטל, ע' (2017). אוקיינוס של חדשנות: תר"ש "גדעון" וסוגיית החדשנות במטה הכללי. מערכות, 471, עמ' 22–29
 6 מונח סוציולוגי רווח המתייחס לילידי סוף שנות ה-90 ותחילת שנות ה-2000
 7 ראו סקר שימוש באינטרנט של חיילי סדיר וחובה: איגוד האינטרנט הישראלי (2022, 9 במרס). רשתות חברתיות ושירותים מקוונים בישראל בראשית 2022: ניתוח מאפייני שימוש ועמדות. איגוד האינטרנט הישראלי
 8 https://www.isoc.org.il/sts-data/socialmedia_2022
 פדן, כ' וקרזיפרסלר, ת' (2015, פברואר). מנהיגות צבאית בעידן הרשתות החברתיות. מערכות, 459, עמ' 28–34
 9 אמיר, נ' (2022, 28 במרס). הזירה החדשה שגורמת לצה"ל לא מעט מבוכה. מקור ראשון
 10 [/https://www.makorrishon.co.il/opinion/450263](https://www.makorrishon.co.il/opinion/450263)
 לצורך ההשוואה, צבא ארצות הברית בחר להסדיר את כללי השימוש ברשתות החברתיות באתר הבנוי בשפה מודרנית, כפי שאמור לעשות צבא המבין את ההזדמנות והסכנה לתדמיתו, הגלומים בז'מנית ברשתות החברתיות, ואת השפעתן על בני בריתו ואויביו:
 11 [/https://www.army.mil/socialmedia](https://www.army.mil/socialmedia)
 עמוד הפייסבוק שנפתח נקרא "גם אני עם דוד הנחלאווי". לעמוד זה הועלו סרטונים, מאמרי דעה, "פוסטים" ותמונות תמיכה רבות של חיילים בפנים מוסתרות האוחזים דף נייר ועליו כתובה אחת מסיסמאות התמיכה. כמו כן הועלו צילומים והודעות תמיכה של אזרחים.
 12 אתם שואלים הרמטכ"ל עונה, ערוץ הטיקטוק הרשמי של צה"ל, <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4515325,00>
 13 זיתון, י' (2014, 1 במאי). גנץ על דוד הנחלאווי: פייסבוק אינו כלי פיקודי. YNET
 14 "המהפכה הדיגיטלית לא נופלת בעוצמתה מהמהפכה התעשייתית. אך יש הבדלים ברבים ביניהן, ואחד הבולטים שבהם הוא הקצב. מרחק הזמן שעובר בין מהפכה לבין תוצאה התקצר מאוד". גודמן, מ' (2021). מהפכת הקשב. כנרת זמורה דביר
 15 מונח שמציין כי בציפוף מסוים בטוויטר יש יותר תגובות מאשר "לייקים"
 16 ברוך, אורטל (2017)
 17 ראו לדוגמה: עמוד הטוויטר הרשמי של LTG MARIA GERVAIS, סגנית מפקד ה-TRADOC בצבא ארצות הברית

הצלחה בשילובו בתפקיד אחר שוחרר משירות קבע נדחתה (בג"ץ 1517/06, בן דוד נ' הרמטכ"ל (נבו, 2006, 16 באוגוסט); עתירה של נגד שהורשע בדיון משמעתי בהתנהגות שאינה הולמת בעלת אופי מיני נגד שחרורו משירות קבע נדחתה (בג"ץ 4012/06, עמרם נ' ראש המטה הכללי בצה"ל (נבו, 2008, 16 בספטמבר); עתירות של נגדים בשל שחרורם משירות קבע בשל אי-העברתם ל"קבע מובהק" בגלל נתונים נמוכים נדחתה (בג"ץ 1919/09, בן עזרא נ' שר הביטחון (נבו, 2009, 10 בנובמבר), בג"ץ 7139/09 גילר נ' שר הביטחון (נבו, 2010, 16 בדצמבר)
 29 פרט 36 לתוספת הראשונה לחוק בתי משפט לעניינים מנהליים, התש"ס-2000, כפי שתוקן בחוק שירות הקבע בצבא הגנה לישראל (הליכים לעניין החלטות הנוגעות לחיילים בשירות קבע), התש"ע-2010, ס"ח 380. עתירות נגד הדחה, השעיה, אי-קידום בדרגה, אי-מינוי לתפקיד או הפסקת מינוי ושחרור מקבע בשל ההתנהגות החורגת מאמות המידה הנדרשות או הרשעה פלילית נמסרו לסמכות בית המשפט המחוזי. עררים בענייני שכר ועניינים נלווים אחרים וכן בנוגע לסיום שירות קבע בעילות אחרות, כגון צמצום הכוחות הסדירים, נמסרו לסמכותה של ועדת ערר בראשות שופט ובה חבר גם נציג ציבור שממונה בהמלצת הרמטכ"ל
 30 ראו בדברי ההסבר להצעת חוק שירות הקבע בצבא הגנה לישראל (ערר, ערעור ועתירה על החלטות הנוגעות לחיילים בשירות קבע), התש"ע-2009, ה"ח הממשלה 26. לפי המצוין שם, בשנים שלפני ההצעה, הוגשו מדי שנה בין ארבע לשמונה עתירות של אנשי קבע מכל הסוגים הללו
 31 כך, למשל, נדחתה עתירתו של תא"ל עמאד פארס על החלטת הרמטכ"ל לשחררו מהצבא בעקבות אירוע שבו הנחה את נהגו לחתום על דיווח כוזב בעקבות תאונה (עת"מ (מחוזי ת"א) 11-10-39391. פארס נ' אשכנזי (נבו, 21 בפברואר 2011); נדחתה עתירתו של לוחם בגין שחרורו משירות קבע בשנה הראשונה בשל אי-התאמה (עמ"מ (מחוזי ת"א) 17-10-31473, בן חיון נ' צבא הגנה לישראל (נבו, 22 בדצמבר 2019); נדחתה עתירתו של נגד שהותרה התחייבותו בעקבות הרשעה בנהיגה בשכרות בזמן פסילה ושורה של עבירות תעבורה שקדמו לה (עת"מ (מחוזי ת"א) 07-11-27912 וודג'ה נ' צבא הגנה לישראל (נבו, 1 בדצמבר 2012); ועדת הערר דחתה עתירתו של סרן ששחרר משירות קבע בגלל "אי-מעבר לקבע מובהק" (ו"ע 19/15 ידבסקי נ' רמ"ח הסגל באכ"א (נבו, 1 באוקטובר 2020); עתירה בעניין הפסקת מינוי לתפקיד סא"ל בשל אי-התאמה נדחתה (עת"מ (מחוזי ת"א) 11-08-45686, שורר נ' אכ"א (נבו, 15 ביולי 2021)
 32 זיתון, לעיל ה"ש 10
 33 עמ"מ 1534/21 הרמטכ"ל נ' רס"ן גלעד פרנקן (אר"ש, 14.3.2022)
 34 לעיל ה"ש 29, 30

האומץ להנהיג (גם מול המצלמה) (עמ' 58)

1 לוי, י' (2003). צבא אחר לישראל: מיליטריזם חומרני בישראל, הוצאת למשכל
 2 נבו, ב', ושוה, י' (2002). פרויקט צבא-חברה: צה"ל והתקשורת בעת לחימה. המכון הישראלי לדמוקרטיה
 3 ישראלי, צ' והוסנסטולמן, א' (2014). מלוחם לבן של אמא? החייל הישראלי בראי העיתונות, עיונים בתקומת ישראל, 24, 185–219
 4 סקר מכון המחקר, ממד"ה (2022)
 5 שאלת בחירה מרובה, אחוזים גבוהים מ-100%
 6 אבולפיה, א' (2010). האומץ להביע דעה עצמאית. מערכות, 433, 20–27.
 7 תופעה שנקראת "שנאת הפסד" בתחום הכלכלה ההתנהגותית. ראו למשל: TVERSKY, A., & KAHNEMAN, D. (1991). LOSS AVERSION IN RISKLESS CHOICE: A REFERENCE-DEPENDENT MODEL. THE QUARTERLY JOURNAL OF ECONOMICS, 106(4), 1039–1061
<https://doi.org/10.2307/2937956>
 8 BROWN, B. (2018). DARE TO LEAD: BRAVE WORK, TOUGH CONVERSATIONS, WHOLE HEARTS, RANDOM HOUSE PUBLICATIONS
 9 על פי ברומטר האמון של אדלמן, 2022
 10 רוקן, א' (1989). ארבע מסורות של מנהיגות בצה"ל. בתוך: מיכה פופר ואביוה רוקן (עורכים), על המנהיגות: מנהיגות במחקר, מנהיגות בצה"ל, פיתוח מנהיגות, ההוצאה לאור של משרד הביטחון, עמ' 102
 11 אלטמן, א' (2001). פיתוח מנהיגות בדרג הבכיר. בתוך: איציק גונן ואליאב זכאי (עורכים) מנהיגות ופיתוח מנהיגות - מהלכה למעשה, ההוצאה לאור של משרד הביטחון
 12 התייחסות אישית היא אחד המרכיבים של מנהיגות מעצבת – מנהיגות אשר יוצרת טרנספורמציה בקרב המונהגים
 BASS, B. (1995). LEARNING AND PERFORMANCE BEYOND EXPECTATIONS, ACADEMY PRESS
 13 אלטמן (2001)